

Сологуб Л. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка

КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНІ ТА МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКИХ ПЕРЕДМОВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ «ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ЧАЙНИКІВ»)

Анотація. Авторська передмова (*Preface*) як посередник між твором і адресатом належить до паратекстових елементів архітекtonіки друкованого чи електронного видання, прагматичною метою якого є залучення читача до рецепції тексту з наданням йому детальної інформації про генезу та організацію основного тексту. Проблема не була спеціальним об'єктом вивчення науковців, що зумовлює актуальність дослідження. У статті на основі теорії риторичних кроків Дж. Свейлза виокремлено шість риторичних кроків авторської передмови, які дають змогу адресантові створити та заповнити нішу на книжковому ринку та окреслити важливість своїх праць, визначено їх когнітивні та мовні особливості. Аналіз проведено на основі дванадцяти посібників з інформаційних технологій, бізнесу, природничих та гуманітарних наук. Аналіз досліджуваного матеріалу дав змогу виявити обов'язкові (визначення галузі, зазначення проблеми, визначення мети, опис частин книги, опис методології, опис графічно-видільних компонентів, визначення адресата) та факультативні (відомості про генезу книги, оцінка книги, посилання на додаткові джерела інформації, акцент на зворотній зв'язок) риторичні кроки. З'ясовано, що адресатом цього жанру є нефакіфець, людина, яка хоче набути теоретичного та практичного досвіду, що окреслює комунікативну мету жанру «література для чайників», якою є передача теоретичної та практичної інформації з адаптуванням її під рівень знань адресата. На основі аналізу робиться висновок про те, що авторська передмова «літератури для чайників» має чітко окреслені функціонально-сміслові, структурно-композиційні та мовні риси, які чітко підпорядковуються жорстким канонам жанру. З'ясовано, що використання меліоративної лексики, стереотипних формул, дієслівних форм, метафор, видільних елементів допомагає авторам передати експліцитно або імпліцитно мету повідомлення та примусити читача прочитати або не читати книгу.

Ключові слова: жанр, комунікативна мета, метафора, передмова, паратекст, риторичний крок.

Постановка проблеми. Авторська передмова (*Preface*) як посередник між твором і адресатом належить до паратекстових елементів архітекtonіки друкованого чи електронного видання, які, на думку французького лінгвіста Ж. Женетта, є «специфічним порогом, який читач обов'язково повинен переступити» [1, с. 18]. Прагматична функція передмови як мікрожанру «літератури для чайників» полягає в інформуванні читача про обставини написання тексту, етапи його створення, акцентуванні на основних моментах тексту, що залучає адресата до його рецепції. Саме передмови утворюють рамкові конструкції початку твору [2], що обумовлює їх діалектику, яка, на думку

Ж. Дерріди, полягає в тому, що передмова представляє адресатові текст, що є результатом минулого, а зовні цей текст пов'язаний з планом майбутнього [3]. Авторські передмови «літератури для чайників» до цього часу не потрапляли до уваги лінгвістів, що зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про інтерес науковців до цього мікрожанру свідчить чимала кількість праць, у яких проаналізовано характерні риси вступів у різних дискурсах, а саме науковому [4–7], академічному [8; 9] та жанрах [10; 11]. Зарубіжні лінгвісти, модифікуючи модель побудови вступів до сучасних анломовних статей Дж. Свейлза [6], розглядають сукупність певних риторичних кроків у передмовах, і такий підхід, на думку Т.В. Яхонтової, «дає змогу простежити та формалізувати конвенційну побудову змісту, зумовлену комунікативною спрямованістю жанру» [7, с. 129].

Метою статті є виокремлення основних риторичних кроків авторських передмов «літератури для чайників», визначення та аналіз їх когнітивних та мовних особливостей. Матеріалом для аналізу слугували 12 посібників з інформаційних технологій, бізнесу, природничих та гуманітарних наук.

Виклад основного матеріалу. В процесі аналізу було виявлено, що авторські передмови «літератури для чайників» мають невеликий обсяг (3–7 сторінок) і знаходяться у препозиції до основного тексту. Спираючись на теорію риторичних кроків Дж. Свейлза [6], ми виокремили такі складові частини.

Крок 1. Представлення книги.

- 1.1. Визначення галузі.
- 1.2. Зазначення проблеми.
- 1.3. Відомості про генезу книги.
- 1.4. Оцінка книги.

Крок 2. Визначення мети.

Крок 3. Структура книги.

- 3.1. Опис частин книги.
- 3.2. Опис методології.
- 3.3. Опис графічно-видільних компонентів.

Крок 4. Визначення адресата.

Крок 5. Посилання на додаткові джерела інформації.

Крок 6. Акцент на зворотній зв'язок.

Слід зазначити, що передмову створено за жорсткими канонами жанру, отже, основні риторичні кроки присутні в усіх працях. Висвітлення генези, оцінку книги, посилання на додаткові джерела та акцент на зворотній зв'язок ми виокремили в 4 з 12 книг, тому вважатимемо їх факультативними.

Розглянемо приклади використання риторичних кроків та проаналізуємо їх мовні та когнітивні особливості.

Приклад 1. Визначення галузі. Welcome to the amazing world of electronics!

Відомості про генезу твору. Ever since I was a kid, I've been fascinating with electronics. When I was about 10 years old, my dad bought me an electronic experimenter's kit from the local RadioShack store. I still have it. I have incredible memories of evenings spent with my dad, wiring together the sample circuits to make squawking police sirens, flashing lights, a radio receiver, and even a telegraph machine. **Визначення мети.** This book is an introduction to electronics. **Визначення адресата.** For people who have always been fascinated by electronics but didn't make a career out of it [12].

У вищенаведеному фрагменті присутні чотири риторичні кроки. Використання меліоративного прикметника у визначенні галузі *amazing* інтригує читача та спонукає прочитати книгу. В генезі твору автор описує свій досвід знайомства з електронікою (почав займатися нею з дитинства, на що вказують іменник *kid* та часовий маркер *10 years old* з відповідною семантикою). Дієслово в Present Perfect Continuous (*have been fascinating*) експліцитно передає тривалість дії. Саме в цьому риторичному кроці спостерігається надання адресантові статусу експерта, який може пояснити теорію і практику. Мета книги формується через мовне кліше *this book is*. Адресат твору визначається як нефахівець (*fascinated by electronics but didn't make a career of it*), що окреслює комунікативну мету жанру «література для чайників», якою є передача теоретичної та практичної інформації з адаптуванням її під рівень знань адресата.

Приклад 2. Визначення мети. By using the basics of fundamental and technical analyses, we show you how to minimize your risk, how to recognize when the market is ripe for a trade, when specific sectors in the market are the right places to be, how to figure out which phases economic and market cycles are in, and how to make the best use of all that knowledge [13]. Вживання інфінітивної конструкції *how to*, семантика якої формується як «проблема та її вирішення», дає змогу авторам надавати практичні поради щодо ведення торгівлі.

У наступних прикладах (3, 4) автори використовують метафору, звертаючись до особистого досвіду читача, для промоції своєї книги. **Визначення галузі.** What makes biology so great is that it allows you to explore the interconnectedness of the world's organisms and really understand that living beings are works of art and machines rolled into one [14]. **Заклик до прочитання книги.** If information is power, this book is like a gigantic supervitamin [15].

Приклад 5. Зазначення проблеми. If you are beginning to use Linux, what you need is a practical guide that not only gets you going with the installation and setup of Linux, but also shows you how to use Linux for a specific task, such as setting up a Web server or developing software [16]. У вищенаведеному прикладі автор за допомогою прийому дедукції та використання протиставної конструкції *not only ... but also* починає із загальної дії (встановлення Linux) і переходить до конкретних наслідків (використання програми для визначених завдань). Звертання до адресата через вживання особового займенника *you* сприяє інтимізації адресанта й адресата, формуючи контакт із читачою аудиторією.

Приклад 6. Оцінка книги. Best of all, this book highlights ways to get the most from your money, but it also helps you decide where your priorities lie when it comes to your finances, and gives you the facts up front and honestly. Think of *Personal Finance &*

Investing All-in-One For Dummies as your first great investment [17]. В оцінці книги переважає меліоративна оцінка. Засобом такої оцінки є прислівник у вищому ступені *best*, прислівники манери *up front*, *honestly*, прикметник *great*. В іншому прикладі (7) ми спостерігаємо порівняння книги з іншими книгами та наголошення на її відмінності від інших праць та унікальності. Unlike most books on the topic, this one starts right at the beginning by showing you what makes Python different from other languages and how it can help you perform useful work in a job other than programming [18]. Цей риторичний крок має промоційний характер, виступаючи імпліцитним закликом до адресата прочитати книгу та набутти необхідного досвіду.

Структура книги ("How This Book Is Organized") представлена мовними кліше *this book focuses/introduces; I've organized this book into five parts and three appendixes; this book is conveniently divided into six parts* та містить анотування розділів книги, де в конденсованій формі подано головний зміст розділу, що готує читача до сприйняття цього змісту та налаштування його на певні очікування [7, с. 263].

Приклад 8. How This Book Is Organized.

This book is divided into seven minibooks, with several chapters in each minibook. The content in the book ranges from HTML to CSS to Java Script to PHP to MySQL and many points in between.

Book 1: Getting Started with PHP and MySQL

Book 1 looks at the technologies involved in sending a web page over the Internet. More specifically, in Book 1, you learn how to install software to send web pages, how to install PHP to program web pages, and how to set up MySQL to provide data.

Book 2: HTML and CSS

In Book 2, you learn about the two primary languages of the web, HTML and CSS. You learn how to create a web page with HTML and style it to look a bit nicer with CSS.

Book 6: Web Applications

Book 6 puts all that information from the previous five books to good use to create web services, validate web forms, and set up a members-only website.

Book 7: PHP and Templates

Book 7 wraps up the book with some additional configuration options for PHP and also shows how to build a templating system using PHP [19].

В анотаціях ми спостерігаємо використання стереотипних формул (*book looks at/puts/wraps up*). Дієслова в Present Simple позначають дію, не обмежену часовими рамками. Використання різних шрифтів (жирного та курсиву в назві частини та звичайного в анотації) допомагає розмежувати складові частини структури та зосередити увагу читача на поданій інформації.

Опис методології допомагає адресату зрозуміти процес та форми опанування інформації, поданої у книзі. Розглянемо наступний приклад (9).

Where to Go from Here

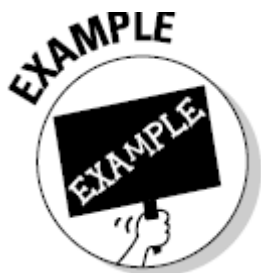
A great thing about this book is that you can start with Chapter 1 and read to the end, but that's not required. The parts are organized so that you can jump in any place you want. Not sure what you're looking for? Part I is a good place to get a general feel for history. The table of contents and index, along with the part summaries in the earlier section "How This Book Is Organized", should get you to the place you need [20].

Використання модальних дієслів *can* і *should* у сполученні з повнозначними дієсловами допомагає автору виразити

непряме спонукання читача до мисленнєвої дії. Питальна конструкція привертає увагу читача, інтригує його та змушує прочитати книгу.

Піктограми як художні елементи візуальної інформації допомагають адресантові привернути увагу адресата до окремих фрагментів повідомлення. В «літературі для чайників» використовуються ці візуальні елементи, значення яких пояснюються у передмові.

Icons Used in This Book

When you see this icon, you know you'll be getting a real-world illustration of a language teaching idea or situation to help you grasp what's going on.

This icon draws attention to points you should try to lodge in your memory [21].

Посилання на додаткові джерела інформації містять онлайн- та офлайн-ресурси, де читач може ознайомитися з додатковою літературою з певного питання. *In addition to what you are reading right now, this product comes with a free access-anywhere Cheat Sheet that presents a selected list of R functions and describes what they do. To get this Cheat Sheet, visit www.dummies.com and type **Statistical Analysis with R For Dummies Cheat Sheet** in the search box.* У цьому прикладі детально описано етапи отримання додаткового джерела. Такий крок посилює солідарність автора та читача, підкреслюючи той факт, що автор є наставником, другом читача, який готовий йому допомогти отримати потрібну інформацію.

Останній риторичний крок – це акцент на зворотній зв'язок, який закликає читача висловити свої враження та критичні зауваження стосовно книги. На цьому етапі відбувається асинхронна комунікація, коли автор і читач, розділені часом та простором, можуть обмінюватися інформацією. *We also hope you share with us your success stories and accomplishments, and what you've found helpful in this book. Feel free to e-mail us directly at DrSmith@personalbestconsulting.com and DrKays@athleticmindinstitute.com.* Саме електронне спілкування завдяки високому ступеню інтерактивності віртуального та ініціації надає унікальні можливості створення солідарних відносин між автором і читачем.

Висновки. Таким чином, авторська передмова «літератури для чайників» має чітко окреслені функціонально-сміслові, структурно-композиційні та мовні риси, які чітко підпорядковуються жорстким канонам жанру. Використання меліоративної лексики, стереотипних формул, дієслівних форм, метафор, видільних елементів допомагає авторам передати мету повідомлення. У перспективі планується дослідження промоційних анотацій «літератури для чайників», зокрема їх функціонально-сміслової організації.

Література:

1. Genette G. Paratexts: thresholds of interpretation. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 427 p.
2. Меламедова Е.А. Паратекстовые элементы в англоязычной научной и научно-популярной литературе : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. «Германские языки». Самара, 2009. 181 с.
3. Derrida J. Dissemination. Chicago : University of Chicago Press, 1990. 324 p.
4. Bhatia V.K. Genre-mixing in Academic Introductions. *English for Specific Purposes*. 1997. Issue 16 (3). P. 181–195.
5. Dudley-Evans T. Genre Analysis: An Investigation of the Introduction and Discussion Sections of MSc Dissertations. LSU : University of Aston, 1986.
6. Swales J.M. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 260 p.
7. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.
8. Azar A. The Self-promotion of Academic Textbooks in the Preface Sections: A Genre Analysis. *Journal of the Spanish Association of Anglo-American Studies*. 2012. Vol. 34. P. 147–165.
9. Kuhl D. An Analysis of the Move Structure of Textbook Prefaces. *The Asian ESP Journal*. 2008. Vol. 4 (2). P. 63–78.
10. Викулова Л.Г. Паратекст французской литературной сказки: прагматингвистический аспект : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки». Иркутск, 2001.
11. Годісь Ю.Я. Комунікативно-когнітивні засади мотиваційного жанру «мистецтво успіху» (на матеріалі англійських тестів) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 ; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2019. 253 с.
12. Lowe D. Electronics All-in-One For Dummies. New Jersey : John Wiley & Sons, New Jersey, 2012. 842 p.
13. Griffin M., Epstein L. Trading For Dummies. 2nd ed. Wiley Publishing, Inc. Indianapolis, 2009. 366 p.
14. Kratz R.F., Siegfried D.R. Biology For Dummies, 2nd ed. Wiley Publishing, Inc. Indianapolis, 2010. 366 p.
15. Benna T. Managing Your Money All-in-One For Dummies. Wiley Publishing, Inc. Indianapolis, 2009. 671 p.
16. Barkakati N. Linux All-in-One Desk Reference For Dummies. Wiley Publishing, Inc. Indianapolis, 2006. 803 p.
17. Bien M. Personal Finance & Investing All-in One For Dummies. John Wiley & Sons, New Jersey, 2007. 578 p.
18. Mueller J.P. Beginning Programming with Python For Dummies. 2nd ed. John Wiley & Sons, New Jersey, 2018. 411 p.
19. Suehring S., Valade J. PHP, MySQL, JavaScript & HTML 5 All-in-One For Dummies. John Wiley & Sons, New Jersey, 2013. 692 p.
20. Haugen P. World History For Dummies. 2nd ed. Wiley Publishing, Inc. Indianapolis, 2009. 384 p.
21. Maxom M. Teaching English as a Foreign Language For Dummies. John Wiley & Sons, New Jersey, 2009. 376 p.
22. Schuller J. Statistical Analysis with R For Dummies. John Wiley & Sons, New Jersey, 2017. 438 p.
23. Smith L.H., Kays T. M. Sports Psychology For Dummies. John Wiley & Sons, New Jersey, 2010. 334 p.

Solohub L. Cognitive-rhetoric and language features of authors' introductions (based on English "literature for dummies")

Summary. Author's preface as the mediator between the text and the author is defined as a paratextual element of architecture of printed or electronic texts. The pragmatic aim of this microgenre is to make a reader analyze information while being given the details about the genesis and the organization of the main text. The problem has not been an area of research, which points out its topicality. Using a move structure analysis presented by Swales (1990) six moves were identified to account for the different rhetorical purposes employed by authors of preface section in the "literature for dummies" to create a niche on the book market and establish the importance of their books; their cognitive and language features are recognized. The material for study contains twelve textbooks in the fields of information technologies, business, Humanities and Sciences. The analysis of the data gives us the opportu-

nity to define obligatory (establishing the field of the work, indicating the problem, specifying the aim, describing chapters, explaining the methodology, describing visual elements) and optional (explaining the genesis of the book, evaluating the work, referring to additional sources of information, emphasizing on feedback) moves. It is pointed out that an addressee is a non-specialist ("dummy"), a person who is eager to gain theoretical and practical experience, which shows that the communicative aim of this microgenre is to pass the information, adapting it to the addressee's knowledge. Analyzing the data, the author makes a conclusion that the author's preface has its defined functional-cognitive, structural and cognitive features. It is stated that using positive lexis, language clichés, verb forms, metaphors and graphical elements helps the authors to express the message in an explicit or implicit manner, thus forcing an addressee to read or not to read a book.

Key words: genre, communicative aim, metaphor, paratext, preface, rhetoric move.